

KARBELA OLAYI'NI KONU ALAN MÜSTAKİL ESERLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hulusi GÜRBÜZ*

Öz

Karbela Olayı, siyasi olarak ortaya çıkmasının yanında her muharrem hatırlanması gereken elzem bir hadise olarak kabul görmüştür. İslam coğrafyasının farklı bölgelerinde değişik zihniyetlerce de bu olayın her an hatırlanmasıyla bazı özel uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu uygulamaların varoluşu insan duygusunun temeli olan sanat mefhumu etrafındaki edebi eserleri de şekillendirmiştir. Bu sebeple Karbela Olayı, kimi zaman edebi metinlerde telmihte bulunulan kimi zaman da müstakil olarak ele alınan bir hadise haline gelmiştir. Bu çalışma ile Karbela Olayı ve bu olay etrafında oluşturulmuş edebi eserler ortaya konmuştur. Alevi Bektaşî geleneği içerisinde oluşturulan ve edebi değer taşıyan her eserde Karbela Olayı'nın ele alındığı görülmektedir. Bu durum eserlerde bazen telmihlerle bazen de doğrudan doğruya Karbela Olayı'nı anlatma şeklinde olmuştur. Bu bağlamda "kerbela-nâme", "vak'â-i kerbela", "maktel-i Hüseyin" "muharrem-nâme", "dâstân-ı kerbela" gibi müstakil eserler oluşturulmuştur. Bu eserlerde "Ehl-i Beyt'e övgü", "Yezid'e lanet" ve "matem" asıl konu çerçevesini çizmiştir. Elektronik ortam arşivlerindeki tespitler ve fişlemeler doğrultusunda yaptığımız bu çalışma, katalog araştırması niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin, Karbela, İslam, Ehl-i Beyt, Yezid

THE KARBALA PILGRIM EVENT REVIEWS ON THE DETACHED WORKS

Abstract

The Karbala incident, alongside the emergence of political Muharrem, has been recognized as an essential remembrance in the Islamic geography with different applications in some regions of the Islamic World to remember every moment of this special event with a special dedication. This dedication is as a foundation of the human emotions, a notion of a sense of art literature works that describe the Karbala Incident. As claimed in Telmih literature texts, 'Karbala' is sometimes described as a separate phenomenon. In the Karbala incident and the events around this work created literature works. Every Alevi-Bektaşî tradition literature work discusses the values of the Karbala Incident which gave the direct image of the Karbala. In this context, "Karbala-name" "Incident Karbala", "maktel Hussein" "Muharrem-name", and "Dastan Karbala" were formed as independent pieces. These works called "Ahl al-Bayt commendable", "Yazid curse" and "mourning" have drawn the frame of the basic issues. This study, which was done with detection in electronic archives and profiling, has the characteristics of catalog search.

Keywords: Hussein, Karbala, Islam, Ahl al-Bayt, Yazid

* Doktora Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halk Bilimi Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye, hulusi.grbz@gmail.com

DOI: 10.12973/hbvd.78.200

Giriş

Ehl-i Beyt sevgisi içinde gelişen edebi zevk, İslam coğrafyasında gelişen farklı uygulamalarla zenginlik kazanmıştır. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e duyulan sevgi ve hürmet, edebi eserlerde vebu coğrafyanın yarattığı gerek siyasi gerek kültürel farkındalık zenginliğiyle halk nazarında baki kalmıştır. Böylelikle bu konuları ele alan müstakil türler oluşturulmuştur.

Türklerin İslamlaşma sürecinde Türk coğrafyasındaki birçok İslami unsur İran, Arap coğrafyasından Semerkant ve Buharamerkezli coğrafyalara intikal etmiştir (Köprülü, 2007: 51). Bu süreç dil ve kültür yönüyle de etkileşim içine girmiştir. Doğal olarak bu etkileşime edebi metinler de dâhil olmuştur. 15. Yüzyıldan sonra Osmanlı sahası edebi eserlerinde Farsçanın hâkimiyetini görmek mümkündür. Coğrafyalar arası din, dil ve kültür aktarımının, edebi eserlerde tema ve konu unsurlarının ortak zemine doğru gidişatını hızlandırması kaçınılmazdır. Farsçanın Osmanlı edebiyatındaki yoğunluğunun İran edebiyatındaki estetik algısı taşıyan birçok edebi konuların ve türlerin Osmanlı coğrafyasına geçiş sürecini hızlandırdığı aşikârdır. Kısacası yabancı bir dille ve bununla birlikte gelen yabancı bir kültürle yapılan aktarım beraberinde o dilin ve kültürün kutsal olarak atfettiği edebi anlamdaki konuların kabul görmesine zemin hazırlamıştır. Bu sebeple Türk edebiyatında Kербela konulu müstakil eserleri bu yüzyıldan sonra yoğun olarak görmek mümkündür.

Belli dini cemaat, tarikat ve zihniyet dünyaları etrafında gelişen eserlerin İslam coğrafyasındaki tam teşekkülü 11. yüzyıldan sonra oluşmaya başlamıştır (Ocak, 2007: 51). Bu eserler daha çok psikolojik bir yapıyı uyandırmak için oluşturulan yapılarıdır. Bu yapıyı menâkıbnâmelerden velayetnâmelere oradan da Ehl-i Beyti konu edinmiş birçok esere kadar hissetmek mümkündür.

Ruha coşku ve heyecan getiren temalar aslında ortak bir bilinçaltından oluşur. Bu bilinç ortak inanıştan gelen bir düsturdur. Belli bir sosyal grubun manevi beklentileri ancak o topluma ait olan değerlerle eser mahiyeti kazanır. Çoğu zaman moral kaynağı olan bu dini eserler, daima yeniliğini korur (Ocak, 2005: 202).

Destan ve efsane üsluplarının taşıdığı hamasi duyguları ve motifleri Ehl-i Beyt konulu türlerde görmek mümkündür. Çünkü bu eserlerin beslediği sosyal yapı, döneminde bu eserlere edebi bir ihtiyaç gözüyle bakmıştır. İslamiyet'ten önceki çoğu anlayış ve inanışlar terk edildiği için bu boşluk İslami ve edebi bir zevkle kapatılmak istenmiştir. İşte tam bu noktada yukarıda zikrettiğimiz dini türler ortaya çıkmıştır.

Özellikle Kербela Olayı'nı anlatan türler mesnevi nazım şekli ile mersiye olarak oluşturulmuştur. Kербela Olayı'na paralel olarak oluşturulan edebi metinde hüznün ve matem atmosferi tercih edilmiştir. Kербela mersiyeleri konu ve bölüm itibari ile feleğe sitem, hüznün, matem, beddua, olay tasviri ve dua gibi bölümlerden

oluşur. Kerbela mersiyelerindeki çoğu savaş sahnesinde sanki bir cazgır aracılığıyla kahramanlar sahneye çıkartılır. Bundan sonra artık mersiyenin anlatıcısı üçüncü tekil şahıstan çıkarak karşılıklı birinci ve ikinci tekil veya birinci ve ikinci çoğul şahsa döner. Müellif, okuyucunun gözünde o cenk sahnelerini canlandırır.

Kullanılan hüznün, matem, yas konulu şiirlerin yoğun olduğu bölümlerde genel hissiyat Kerbela faciasını hatırlatır cinsten soğuk bir rüzgâra döner. Bu düşünceler içerisinde olumsuz ve duygusal bir hava, yerini savaş sahnelerindeki ceng atmosferine bırakınca birçok destan motifini kolaylıkla tespit etmek mümkündür. Kerbela faciasını ve o hüznü hissiyatı Fuzûlî şu şekilde dile getirmiştir:

Sorsalar kim kangımenzildürmesâ'ibmema'ı

Ûn verürkasr-ı felek kim Kerbelâ'durKerbelâ' (Güngör, 1987: 303).

(Musibetlerin toplandığı yer neresidir? Diye sorsalar, feleğin köşkünden“Kerbela'dır, Kerbela!” sesi gelir.)

1. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da Şehit Edilişi

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in 632'de vefatından sonra ilk önce Hz. Ebû Bekir ve daha sonra Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali halife olmuştur. Hz. Osman'ın asiler tarafından şehit edilmesinden sonra İslamiyet'in liderlik problemi ortaya çıkmıştır. Bu acı olaydan sonra Hz. Osman'ın katilleri bulunana kadar Hz. Ali'nin halifelliğini kabul etmeyeceğini söyleyen bir grup meydana geldi. Böylece Müslüman topluluk Hz. Ali ve Muaviye önderliğinde ikiye ayrıldı.

Muaviye öldükten sonra emirlik makamına oturan Yezid, bütün Şam halkını bey'at ettirmiştir. Babasına bağlı bütün beyliklere kendisinin halife olarak tanınmasını ve buna itiraz edenleri hapis ve zorba tavırlarla kendisine bey'at ettirilmesini istedi. Yezid, Velid b. Ukbe'ye bir mektup yazarak Hz. Ali'nin, Hz. Ömer'in, Hz. Ebu Bekir'in ve Hz. Zübeyir'in oğullarının kendisine bey'at etmeleri gerektiğini söyler. Yanına iki kişi alan Hz. Hüseyin, Ukbe'nin huzuruna çıkar ve diğer üç kişinin de çağrılmasını ister. Tam oradan ayrılmak üzereyken Mervan, Ukbe'ye Hz. Hüseyini öldürmesini söyler. Fakat Ukbe bunu yapamaz.

Kufeliler, kendisine bağlı olduklarını yazan bir mektubu Hz. Hüseyin'e ulaştırırlar. Bunun üzerine Hz. Abbas oğlu Abdullah Hz. Hüseyin'i bu mektuba temkinli yaklaşması gerektiğini dile getirirse de Hz. Hüseyin Müslim b. Ukeyl'i Kûfe'ye gönderip buradaki halkı gönderilen mektubun gerçekliğini ölçmek ister. Müslim, Kûfe'ye varıp bütün halktan el yazıları ile bey'at ettiklerini tasdik etti. Birçok kûfe beyinden de mektupları Hz. Hüseyin'e ulaştırdı. Bunun üzerine Peygamber torunu mutlu oldu ve Basra'ya da kendi azadlısı olan Selman'ı gönderdi. Bu olaylardan haberdar olan ve Yezid taraftarı olan Abdullah b. Müslim hemen Kufe Emiri Numan b. Abbas'ın yanına gederek bu olaylara müdahale etmek istediğini dile getirirse de bek-

lediği cevabı alamaz. Direk olarak Yezid'e mektup yazan Abdullah b. Müslim bütün olanları anlatır.

Yezid bütün bu olanlardan rahatsız olarak Ubeydullah b. Ziyad'a mektup gönderir. Basra'ya giden Selman'ı getirir ve öldürtür. Daha sonra Kûfe'ye geçerek Müslim b. Ukeyl'i ve ona evini açan Hani b. Urve'yi yakalatıp halkın isyanına rağmen öldürür. Bütün bu olanlardan habersiz olan Hz. Hüseyin, Kûfe yolunu tuttu. Abbas oğlu Abdullah'ın bütün çabalarına rağmen Hz. Hüseyin onu dinlemeyip bütün ailesini yanına aldı. Kırk atlı ve yüz yaya ile Mekke'den hareket etti. Bunu duyan Ubeydullah b. Ziyad, Ömer b. Sa'd İbni Ebi Vakkas'ı yanına çağırarak Rey şehrinin yönetimini verdi. Karşılığında ize Hz. Hüseyin'i yakalamasını ister. Ömer, dört bin askerle yola çıktı. Yolda Hürr b. Yezid ile karşılaşan Hz. Hüseyin, bu olanları öğrenince tavsiye üzerine yolunu değiştirir ve Fırat kıyısındaki Kerbela denilen yere gelir. Ubeydullah b. Ziyad'ın kuvvetleri, Ömer komutasında Hz. Hüseyin'i esir alır. Belli bir süre sonra iki taraflı savaş başlayınca Hz. Hüseyin'in bütün askerleri şehit edilir. Susuzluktan dili kuruyan Hz. Hüseyin, Bağdat'ın 110 km. güneybatısında yer alan Kerbela'da 10 Muharrem 680 günü susuz bir şekilde şehit edilerek ailesi Ömer İbni Sa'd'ın kuvvetleri tarafından esir alınır (Taberi-Gürtunca, 2007: 111).

2. Kerbela Olayı'nı Konu Alan Şiirler

Kerbela ve Hz. Hüseyin, Türk edebiyatında mersiye merkezli ele alınmış konulardır. 14. 15. ve 16. yüzyıllarda bu mersiyeler yaygınlaşarak devam etmiş. 19. Asırda Kerbelâ mersiyelerinin sayısı artarak 1930'lu senelere kadar ele alınmaya devam etmiştir (Çakır, 2012: 705-725). Bu doğrultuda yüzyıllara göre Kerbela mersiyeleri yazan şairler aşağıda verilmiştir.

15 yy: Yazıcıoğlu Mehmed.

16 yy: Pir Sultan Abdal, Hayretî, Fuzûlî, Ubeydî, Şemsi Paşa, Sâfi, Virânî, Gelibolulu Âli, Seyfî, Bağdatlı Rûhî.

17 yy: Dedemoğlu, KafzâdeFaizî, Arşî, Ömer Fuâdî, Fehîm-i Kâdim, Sabûhî, Ferîdun, Cem'î, Nâ'îlî-i Kâdim, Neşâtî, FasîhAhmed Dede.

18 yüzyılda: Kalbî, Noksânî Baba, Edirneli Kâmî Efendi, Yahya Nazîm, Belîğ, Sezâyi-i Gülşenî, Cemâlî, Behîştî, Sükûtî, Zühdî, Hâşîm, Kânî.

19 yy: Mirâtî, Deli Boran, Neş'et, Zekâyî, Selâmî, Müştak Baba, Ref'î-i Kâlâyî, Keçecizâde İzzet Molla, Mehmed Şakir, Mehmet Emin İffet, Leylâ Hanım, Muharrem Efendi, Şeref Hanım, Zahmî, İydî Hacı Mehmed, Seniç, Lebîb, Türâbî, Edhem, Kâmil, Leskofçalı Galip, Nevres, Ziya Paşa, Yenişehirli Avnî, Kâmî-i Âmîdî, Ceyhûnî, Gedâyî, Kazım Paşa, Mebni Baba Bursalı Mustafa Eşref Paşa, Kemterî, Adile Sultan,

Molla Murad, Kazım İbrahim Çelebi, İzzetî, Caferi Baba, Zihni’iKilisî, Nazîf, Haydar, Hakkı Beğ, Şirzad, Cudî, Figanî, Dürrî, Kemahî, İbret.

19- 20 yy: Sıdkî, Hersekli Arif Hikmet Beğ, Ali Ferruh, Mehmed Ali Hilmî, Muallim Feyzî, Üsküdarî Osman Şemsi, Edîb Harâbî, Murad Emrî, Mehmed Şevket, Mehmed Memduh Paşa, Âşık Hıfzî, Sıdkî, , Abdülmâlik Hilmî, Kanbalakzâde Hazmî.

20. yy: Hüznî, Yesârî, Fahîmi, Şemseddin Mısrî, Remzî, , İsyânî,Tâhir Olgun, Kemâlî, Lütfî, Tefvik Hâdî, Şemsi, Yesârî, İbrahim Hakkı Kemahî, Yusuf Fahir Baba(Çağlayan, 1997: 32).

Türk Edebiyatında ilk klasik Kerbela mersiyesi XV. asırda Yazıcıoğlu Mehmed tarafından yazılmıştır. Bunun yanında müstakil olarak karşımıza; Fuzûlî (*Hadikatü’s-Süedâ*), Ali Ferruh (*KerbelâKitâb-ı Evvel*), Ali Şâdi (*Siriş-i Mâtem*), Edhem (*Vak’ay-ı Kerbelâ*), Şâzî (*Dâstân-ı Maktel-i Hüseyin*), Yahya b. Bahşî (*Maktel-i Hüseyin*), Lâmiî (*Kitab-ı Âl-i Resûl*) gibi önemli eserler çıkmaktadır (Güzel, 2009: 339).

3. Hz. Hüseyin’in Şehadetini Konu Alan Müstakil Eserler

Hz. Hüseyin’in şehit edildiği Kerbela Olayı, edebiyatımızda hem düz yazı hem de şiir şeklinde ele alınmıştır. Bu eserlerde büyük bir hüznün tablosunu, Ehl-i Beyte olan saygı hassasiyetiyle oldukça kudsî bir şekilde görmek mümkündür. Müstakil olarak Kerbela Olay’ını anlatan “Maktel-i Hüseyin”, “Vak’a-i Kerbelâ”, “Kitâb-ı Kerbelâ”, “Kerbelâ-nâme” adı altında oluşturulmuş eserler mevcuttur. Bu eserlerde Hz. Hüseyin’in, ravilerden aktarılan hayat kesitleri, savaş ve kahramanlık hikâyeleri bunun yanında suya susamış bir şehit düsturu ile tahayyül ettirilen ağıt tablosu çok muteber bir şekilde resmedilmiştir. “Mersiye”, “Ağıt”, “Mehdiye”, “Muharremiye” gibi türlerde de bir motif olarak işlenmiştir. Kerbela Olayı, “*Vak’a-i Dil-Sûz-ı Kerbelâ*”, “*Haber-i Kerbelâ*” gibi sembollerle ele alınmıştır (Uzun, 2002: 275).

Bunlarla birlikte Kerbela ve Hz. Hüseyin konulu mersiyeler yazan şairler arasında, Ruhî-i Bağdadî, Kâmî-i Amidî, İzzet Molla, Şeyh Müştak, Osman Nevres, Lebîb Mehmed, Ziya Paşa, Yenişehirli Avnî, Kazım Paşa, Muallim Feyzî, Osman Semaî, Üsküdarlı Hakkı, Ali Ferruh gibi isimler yer almaktadır (And, 2012:193).

3. 1. Maktel-i Hüseyin

Hz. Hüseyin’in 10 gün susuz bırakılmasının ardından 680 günü Emevi ordusu tarafından Kerbelâ’da katledilmesi İslam coğrafyasında derin izler bırakmıştır. Halk arasında bu olay çeşitli efsanelerin ve söylentilerin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Bu doğrultuda toplumun bilinçaltına yerleşen bu olay önceleri tarih, ahbar, ensâb gibi kitaplarda ayrı bir bölüm halinde yer alırken daha sonraları “maktel-i Hüseyin” adı ile müstakil kitaplar haline gelmiştir (Güngör, 2003: 457). Bu tür genel

olarak 10 ayrı bölümden oluşur. Bu bölümler Hz. Hüseyin'in susuz kaldığı 10 günü temsil eder.

Bu türün ilk örneği Câbir el- Cu'fi (ö. 746) tarafından *Maktelü'l- Hüseyin* adıyla kaleme alınmış ama günümüze ulaşmamıştır. Ebu Mihnef'in (ö. 774) *Maktelü'l- Hüseyin*' i günümüze ulaşan ilk eser olarak kabul edilmektedir. Hişâm b. Muhammed el-Kelbî, Vâkıdî, Nasr b. Müzâhim, Hüseyin b.Yahyâ el- Kummî, Muhammed b. Zekeriyâ b. Dînâr el- Gallabî gibi Abbasiler devrinde yaşamış isimler, EbûMihnef'in muharrem'in ilk 10 günü okunmak üzere yazdığı 10 ayrı bölümden oluşan eserin taklit ederek ve yer yer yeni eklemeler yaparak bu türde eserler vermişlerdir.

İlk olarak Arap edebiyatında ele alınan Kerbela Olayı,10 yüzyıla gelindiğinde artık Arap tarihçilerden ziyade Arapça bilen edipler tarafından işlenmeye başlanmıştır. Şia görüşünde "*ravza*" denilen denilen matem ayinlerinde okunan ve şia coğrafyasında ilk maktel olarak karşımıza çıkan 1502'de Hüseyin Vâiz-i Kâşifi tarafından yazılan Farsça "*Ravztü'ş-Şüheda*" adlı eserdir (And, 2012: 35). Yine bu coğrafyada yazılan makteller şunlardır: *Belâ vülbtilâ, Envâr-ı Hüseyinî, Mâtemgede, Dâstân-ı Gâm, Esrârü'ş-şehâde, Hikmet-i Şehâdet* (Güngör, 2003: 457).

Türk edebiyatında en eski maktel Kastamonulu Şâzî'nin *Dâstân-ı Maktel-i Hüseyin'idir*. 1361'de tamamlanan eser mesnevi tarzında yazılmıştır. Daha sonra Yahya b. Bahşi tarafından *Maktel-i Hüseyin*'i (1499)ve Sâfî'nin *Maktel-i Hüseyin*'i yazılmıştır. Kerbela mersiyelerinin popülerlik kazanmasını sağlayan 16yy. şairlerinden Lâmi'î Çelebi olmuştur. Şöyleki; Bursa Ulu Cami' de bir maktel okunur. Bundan rahatsız olan şehrin vaizi Molla Arab, bu durumu tenkit ederek camide böyle şiirlerin okunmasının dinen sıkıntılı olduğunu söyler. Bunun üzerine Lâmi'î, en meşhur Kerbela mersiyelerinden biri olan *Maktel-i Hüseyin*'i yazar (And, 2012: 193). "www.yazmalar.gov.tr" internet sitesinde bulunan bazı makteller:

1. *Maktel-i Hüseyin*, Feyzî (Milli Kütüphane- Ankara, Arşiv No: 06 Mil Yz A 9186).

2. *Maktel-i İmam Hüseyin*, Kemterî İbrâhîm (Milli Kütüphane- Ankara, Arşiv No: 03 Gedik 17179).

3. *Maktel-i Hüseyin*, Bekâî Katib-zâde Darendevî (Milli Kütüphane- Ankara, Arşiv No: 06 Hk 494).

4. *Maktel-i İmam Hüseyin*, Abd el-Ganî Efendî (Milli Kütüphane- Ankara, İstinsah Tarihi: 1568, Arşiv No: 15 Hk 3557).

5. *Maktel-i İmâm Hüseyin*, Ali Şir Nevâî (Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, Arşiv No: 05 Ba 1322).

6. *Maktel-i İmâm Hüseyin, Sâfi* (Türk Dil Kurumu-Ankara, İstinsah Tarihi: 1747, Arşiv No: Yz. A 84/1).

7. *Dâstân-ı Maktel-i Hüseyin, Şeyyad Mevlevî* (Milli Kütüphane- Ankara, İstinsah Tarihi: 1725, Arşiv No: 06 Mil Yz A 8294/1).

8. *Maktel-i Hüseyin, Yusuf Meddâh* (Milli Kütüphane- Ankara, İstinsah Tarihi: 1716, Arşiv No: 06 Mil Yz A 8082)

9. *Maktel-i Hüseyin, Zaifi* (Milli Kütüphane- Ankara, İstinsah Tarihi: 1842, Arşiv No: 06 Mil Yz A 3040)

10. *Maktel-i Hüseyin, Şevki* (Milli Kütüphane- Ankara, İstinsah Tarihi: 1906, Arşiv No: 06 Mil Yz A 2447)

3. 2. Kitâb-ı Kerbela

Hız. Hüseyin'in şehit edilmesine telmihte bulunan ve bu olayı kısmi olarak farklı bir türün bir bölümü halinde konu alan eser çoktur. Müstakil olarak ise Hız. Hüseyin'in şehit edilmesini konu alan eserler daha çok manzum olarak yazılmıştır. Maktelerde görülen 10 ayrı bölüm bu türde yoktur. Bu türün günümüze ulaşan eseri Bekâyî Kâtib-zâde Dârendevî'nin *Kitab-ı Kerbelası*'dır. Bu eserin "www.yazmalar.gov.tr" internet sitesinde bulunan nüshaları şunlardır:

1. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Mil Yz A 3117
2. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Hk 494
3. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Mil. Yz. A 3891
4. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Mil Yz. A 3547
5. Hacı Bektaşî Veli Araştırma Uygulama Merkezi Kütüphanesi
6. Kahire Milli Kütüphanesi, Arşiv No: Ez-Zekiye-Mahtûtâtü Fârisiye ve Türkiye 12

3. 3. Muharremnâme

Hız. Hüseyin'in şehit edilmesini anlatan bu tür, gazel, kaside, murabba, muhammes, müseddes, terki-i bend, terci-i bend nazım şekilleri ile yazılmıştır. Kerbela olayının tasviri yapılan bu eserler Âlevî-Bektâşî geleneğinde olan cem ayinlerinde okunur. Eserin sonunda Ehl-i Beyt'e ve Hız. Hüseyin'e zulüm çektiren Emevî hükümdarı Yezîd ve Şîmr gibi isimlere lanet okunur. Bu türün ilk örneği Yazıcıoğlu Mehmed'in "*Muhammediye*" adlı eserindekî *iVefatü'l- Hasan ve'l- Hüseyin* adlı manzumudur. "*Erkân-nâme*"den alıntı bir muharrem-nâme örneği:

*Kanlar döküp fıragınla her kişdir sana
Ah vah kanın oldı sevgili canan yâ Hüseyin*

*Gül gibi çehren kana boyandı
Fırgatın çak ile gonca-i giryanyâ Hüseyin (Güzel, 2009: 343).*

3. 4. Vak'a-i Kerbela

Mesnevi nazım şekli ile yazılan bu eserler manzum olarak ele alınmıştır. Konu itibari ile Kerbela Olayı ve Ehl-i Beyt üzerinde durulur. Bilinen ilk eser 1533 yılında Nureddin Efendi'nin yazdığı *Vak'a-i Kerbela*'dır. "www.yazmalar.gov.tr" sitesinde bulunan nüshalar:

1. *Vak'a-i Kerbela* (Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Arşiv No: 32 Hk 217, İstinsah Tarihi: 1758), Anonim.
2. *Vak'a-i Kerbela* (Milli Kütüphane- Ankara, Arşiv No: 06 Hk 1644, İstinsah Tarihi: Bilinmiyor), Anonim.
3. *Vak'a-i Kerbela* (Tiflis- Gürcistan Bilimler Akademisi Türkçe Yazmaları, Arşiv No: AC20/III, İstinsah Tarihi: Bilinmiyor), Anonim.
4. *Vak'a-i Kerbela* (Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmaları, New Jersey- ABD, Arşiv No: Garrett Collection Barudi Series Ottoman Turkish1932Yq, İstinsah Tarihi: Bilinmiyor), Ethem Bey.

3. 5. Dâstân-ı Kerbela

Bu nazım şekilleri daha çok nesir olarak ele alınmıştır. Hz. Hüseyin'in şehit edilişi, Ehl-i Beyt konularını ele alır. Diğer Kerbela şiirlerinden en belirgin farkı tarih kitabına yakın ama sanatlı bir üslupla ele alınmasıdır. Bu tür oldukça az sayıda günümüze ulaşmıştır. "www.yazmalar.gov.tr" sitesinde bulunan nüshalar:

1. *Dâstân-ı Kerbela* (Milli Kütüphane-Ankara, Arşiv No: 06 Mil Yz A 938/6), Anonim.

4. Sonuç

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda Kerbela hadisesinin edebi eserlere intikali 15. asırda başlayıp 19. asra kadar oldukça popüler bir durumda iken 20. ve 21. asırda bu popülerliğini yitirmiştir.

Coğrafya olarak ele aldığımızda başta İran olmak üzere Irak, Anadolu, Rumeli, Suriye gibi bölgelerde bu eserlerin yoğun olarak ele alındığını söylemek mümkündür. Fakat arşiv, kataloglama ve elektronik ortama aktarım gibi önemli faktörlerin

birçok yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerdeki eksikliği veya erişim zorluğu sebebiyle bilinmeyen yeni eserlerin varlığıyla ilgili bilgi vermek güçleşmiştir.

Kerbela hadisesini konu alan “Maktel-i Hüseyin”, “Vak’a-i Kerbelâ”, “Kitâb-ı Kerbelâ”, “Kerbelâ-nâme” “Dâstân-ı Kerbela”, “Muharrem-nâme” isimli eserlerin psikolojik arka planında Hz. Hüseyin için “kahramanlık ve matem”, ölen Ehl-i Beyt için “matem, hüzn”, Yezid için ise “beddua” yer alır.

Kaynakça

- AND, M. (2012). *Ritüelden Drama Kerbela- Muharrem- Taziye*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÇAĞLAYAN, B. (1997). Kerbela Mersiyeleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇAKIR, M. (2012). Kadîmî'nin Kerbelâ Mersiyeleri. *Turkish Studies Dergisi*, S. 7/1, ss. 705-725.
- ÇELEBİ, L. (2012). *Maktel-i Âl-i Resûl*. (haz. Ertuğrul ERTEKİN), İstanbul: Kevser Yayınları
- Diyanet İslam Ansiklopedisi (1988-2013). c. 25-27. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Ebu Cafer Muhammed bin Cerirü't- Taberî. (2007). *Tarih-i Taberî*. (çev. M. Faruk GÜRTUNCA). İstanbul: Sağlam Yayınları. Fuzuli. (1987).
- Hadikatü's-Süeda*. (haz. Şeyma GÜNGÖR), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- GIYNAŞ. K. A. (2013). Bir Hz. Hüseyin Âşığı: Son Asrın Meçhul Şairlerinden Bahreddin Ve Divânındaki Kerbelâ Mersiyeleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S. 67. ss. 121-148.
- GÜZEL. A. (1999). *Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- GÜZEL. A. (2009). *Dini- Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KÖPRÜLÜ. M. F. ve BARTHOLD. W. (2004). *İslâm Medeniyeti Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KÖPRÜLÜ. M. F. (2007). *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları. Kültür Bakanlığı. (2014).
- OCAK. A. Y. (2010). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- OCAK. A. Y. (2005). *Tarihten Teolojiye İslam İnançlarında Hz. Ali*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUN, M. Kerbela. DİA. c. 25.
- Kültür Bakanlığı El yazmaları veri tabanı. <http://www.yazmalar.gov.tr>. Erişim tarihi: 15.10.2014.

